

УДК: 37.012: 37.014.54

Лукіна Тетяна Олександрівна, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри управління освітою Національної академії державного управління при Президентові України

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ МОНІТОРИНГУ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація

У статті розглядається вітчизняна історія формування й розвитку національної системи моніторингу якості освіти, основні напрямки досліджень на національному та регіональному рівнях організації системи освіти. Розкрито сутність, основне призначення моніторингу якості освіти як інформаційної бази формування освітньої політики та управління освітою, охарактеризовано принцип комплексності до організації досліджень, подано зміст та структуру якості освіти як об'єкту вимірювання та оцінювання. Виокремлено та обґрунтовано основні тенденції розвитку освітньої галузі та розкрито фактори, що спричиняють визначальний вплив на становлення системи моніторингу в освіті. Визначено завдання та перспективні напрямки розвитку національної системи моніторингу якості освіти в Україні на найближчу перспективу.

Ключові слова: моніторинг якості освіти, моніторинг освітньої галузі, якість освіти, види моніторингу якості освіти, об'єкти моніторингу якості освіти, фактори впливу на становлення моніторингу якості освіти, тенденції розвитку освіти, перспективи розвитку.

Вступ. Ще наприкінці 60-х років перший директор Міжнародного інституту планування освіти при ЮНЕСКО Філіпп Г. Кумбс дійшов висновку, що світова система освіти опинилася у *стані загальносвітової кризи, яка викликана тим, що в освітніх системах, на відміну від інших сфер діяльності людини, не навчилися оцінювати результати свого розвитку*

та прогнозувати подальші перспективи [1]. Вихід з кризи він бачив у слідуванні відомої сократівської мудрості – "пізнати самого себе", тобто у запровадженні національних систем моніторингу якості освіти.

Яке ж основне призначення має моніторинг в освітній галузі? Яку місію він покликаний виконувати? Моніторинг як інструмент дослідження освітньої сфери має кілька визначень та досить широке застосування. Але по своїй суті він виступає інформаційною основою для вироблення освітньої політики та ухвалення управлінських рішень на всіх рівнях. Його розглядають інструментом управління якістю освіти, сучасною ефективною інформаційною системою (базою), а також і певною процедурою (діяльністю) зі збору даних про об'єкт. Центральним напрямом моніторингу в освіті класично вважається моніторинг досягнутої якості освіти.

Отже, *моніторинг якості освіти* має розглядатися як спеціальна система збору, обробки, зберігання і розповсюдження інформації про стан освіти та нагальні проблеми, прогнозування на підставі отриманих об'єктивних даних динаміки й основних тенденцій її розвитку та розробки науково-обґрунтованих рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі [2].

Знову дозволю собі звернутися до висловлювання Ф. Кумбса, який звертав увагу на те, що моніторинг призначений допомогти виявити небезпеки, основні проблеми та оцінити ступінь і характер їхнього впливу на ситуацію і на систему освіти загалом. Отже, пояснюючи особливості прояву проблем в освітній сфері, він порівнював їх з айсбергом, у якого над поверхнею води знаходиться лише незначна його частина [1], основна ж маса айсбергу, тобто причини та природа всіх освітніх проблем, лежать під водою і приховані від нашого погляду, але саме ці підводні проблеми і є ключовими, фундаментальними, найвагомішими, саме вони здатні докорінно змінити ситуацію.

Для України наявність надійної об'єктивної оперативної інформації про стан освітньої системи, характер перебігу різноманітних процесів та

проблеми, які у ній виникають, набуває надзвичайно важливого значення в сучасний період реформування системи освіти, запровадження нових освітніх та оцінних технологій, зміні змісту освіти та інших процесів.

Моніторинг в освітній сфері, що проводиться зовнішньою незалежною установою, виступає *інформаційною основою управління якістю освіти*. Реалізація ефективного управління будь-якою галуззю господарювання, прийняття виважених управлінських рішень в усіх сферах людської діяльності, у тому числі соціальної, освітньої, неможливі без використання якісної (тобто своєчасної, систематизованої, достовірної, достатньої) інформації з різних галузей знання, статистики тощо. Аксіомою розвитку будь-якої складної системи давно стала наявність сучасних ефективних інформаційних технологій, рівень інформаційної безпеки, сформованість системи інформаційного забезпечення та управління інформаційними ресурсами, що складає потенційну можливість швидкого економічного зростання та політичної незалежності держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). На основі аналізу досвіду становлення національної системи моніторингу освітньої галузі в Україні, з урахуванням основного призначення й специфіки моніторингу якості освіти як інформаційної бази для вироблення освітньої політики та управління освітою, виокремити основні групи факторів впливу на становлення і функціонування системи моніторингу в освіті, обґрунтувати їх вагомість та визначити перспективні напрямки розвитку національної системи моніторингу якості освіти.

Виклад матеріалу дослідження. Як відбувалося становлення вітчизняної системи моніторингу освітніх процесів в Україні?

Національна система моніторингу якості освіти в Україні переживає етап становлення як у методологічному, так і в процедурному плані. Вітчизняна історія становлення системи моніторингу освітньої галузі на національному рівні розпочалася у 1997 р. зі створення Центру моніторингу освіти при Інституті змісту і методів навчання Міністерства освіти Украї-

ни, який започаткував систематичні всеукраїнські моніторингові дослідження, зокрема: якості засвоєння змісту навчальних предметів учнями шкіл (1999, 2002 рр.); щорічне, починаючи з 2001 р., дослідження якості основної навчальної літератури для загальноосвітніх навчальних закладів; стану фізичного, психічного й морального здоров'я учнів (2005 рік); ефективності впровадження навчальних програм щодо дотримання здорового способу життя (2007, 2008 рр.); ставлення випускників шкіл до організації та впровадження зовнішнього незалежного оцінювання (2007 рік); з 2008 по 2012 роки - стану різних рівнів освіти (дошкільної, професійно-технічної, загальної середньої); процесів реформування освіти (2008 – 2010 рр.) та багато інших [3].

На обласних рівнях до структури системи моніторингу якості освіти належать підрозділи обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, які не тільки беруть участь у проведенні моніторингових досліджень національного рівня, а й виступають ініціаторами досліджень регіональних питань, зокрема: якості мовної освіти, проблем природничо-математичної освіти, стану запровадження інклюзивної освіти, якості та результативності управлінської, науково-методичної та виховної роботи, профільного навчання та соціальної адаптації випускників шкіл тощо.

У 1999 р. засновано першу в Україні організацію в сфері професійного оцінювання та відбору кадрів – Центр тестування професійної компетентності при Міністерстві охорони здоров'я України. Його діяльність спрямована на проведення тестових ліцензійних іспитів з лікувальної справи, фармакології та стоматології для випускників усіх медичних вищих навчальних закладів та формування на цій основі рейтингу закладів [3].

У 2005 р. утворено Український центр оцінювання якості освіти з регіональними підрозділами. Осередками формування регіональних систем моніторингу в освіті стали м. Київ, Вінницька, Донецька, Львівська, Харківська області та Автономна Республіка Крим.

Але, незважаючи на таку досить широку палітру досліджень та значну кількість організацій, які причетні до проведення моніторингу в освіті, можна констатувати, що *національна система моніторингу в освітній галузі як система комплексного незалежного оцінювання результатів розвитку системи освіти в усьому розмаїтті проявів її якості, ґрунтовного вивчення освітніх проблем поки що не набула свого остаточного структурного оформлення та правового й ресурсного забезпечення.*

Відсутність в Україні практики систематичного незалежного комплексного оцінювання результатів розвитку системи освіти погіршує не тільки управлінську діяльність, а й знижує ефективність суто педагогічної, навчально-виховної. Відсутність надійних даних перешкоджає як розвитку освітньої системи України, так і появі новітніх технологій в освітньому процесі, у сфері управління якістю освіти, тому що ці процеси закономірно розпочинаються з ґрунтового різнобічного аналізу реального стану досліджуваного об'єкта, а це можливо лише за наявності якісної управлінської інформації.

Однак, виникає питання: а що власне є предметом дослідження у моніторингу якості освіти? Інакше кажучи, який зміст вкладається у поняття “якість освіти”? Як структурно можна подати цю категорію? Відповідь на ці питання дасть можливість окреслити коло об'єктів досліджень, перелік показників, за яким необхідно збирати інформацію і будувати бази даних. Знання структурної організації категорії якості освіти дає можливість планувати перспективний план проведення моніторингових досліджень, визначати взаємозалежності між окремими складовими цієї категорії тощо. Структура на модель якості освіти як об'єкту вимірювання та оцінювання подана на рисунку 1.

Рис. 1. Структурна модель якості освіти як об'єкту вимірювання та оцінювання [2, с.83].

Відповідно до наведеної моделі, у ході моніторингу в освіті об'єктами дослідження можуть виступати [2]:

- *система освіти* (загальна середня, професійна, вища, національна або загальнодержавна, регіональна система, муніципальна, інституційна або локальна);
- *результати навчальної діяльності*;

- *характеристики учасників освітнього процесу* (стан здоров'я, соціальний захист, умови життя й навчання, готовність до здійснення певної діяльності, задоволеність освітніми послугами тощо);
- *відносини споживачів освітніх послуг з освітнім середовищем* (оточуючим соціумом);
- *процеси функціонування й розвитку освітніх систем та управління ними* (фактори впливу на ситуацію, їх характер, наявність взаємозалежності та взаємозв'язку та інше);
- *різноманітні компоненти освітнього процесу*:
 - умови та засоби реалізації (матеріально-технічні, санітарно-гігієнічні, нормативно-правові, кадрові, фінансові, навчально-методичні умови тощо);
 - організація (мереж освітніх установ, контингент та його диференціація за різними ознаками, режим роботи, розпис навчальних занять та ін.);
 - наслідки (результати запровадження освітніх реформ, змін навчальних програм і освітніх стандартів тощо).

Зазначені можливі об'єкти моніторингу в освітній галузі дають підстави виокремити спектр напрямків моніторингових досліджень, проведення яких у комплексі відповідно до стратегії розвитку системи освіти та перспектив розвитку системи моніторингу якості освіти, потреб освітньої системи, можливостей відповідного рівня забезпечуватиме найбільший ефект. Основні напрямки досліджень в структурі комплексного моніторингу освітніх проблем на будь-якому рівні управління освітньої системою, як на національному, так і на локальному, подано на рис. 2.

Рис. 2. Основні напрямки досліджень в структурі комплексного моніторингу освітніх проблем [2, с. 88].

За останні десятиліття ми є свідками формування певних процесів в освітньому просторі України, які набули характеру тенденцій. Серед них у контексті вагомості впливу на становлення та функціонування системи моніторингу в освіті, на наш погляд, можна виокремити наступні:

- стихійність функціонування та розвитку системи освіти;
- постійне відставання освітньої статистики від потреб освіти, так зване “старіння” системи показників, методик збору та обробки інформації;
- загострення невідповідності механізму фінансування та розподілу ресурсів завданням освітньої політики та потребам навчальних закладів.

Зазначені тенденції розгортаються під впливом низки різноманітних факторів, які, у свою чергу, пов’язані між собою та мають різноплановий прояв. Так, система освіти набула характеру стихійного функціонування та розвитку під впливом низки *політичних*, а точніше, *політико-управлінських, факторів*, а саме:

– нерозуміння політиками та урядовцями обов’язковості проведення систематичних оцінних досліджень у сфері освіти для вироблення державної освітньої політики, оцінки результатів та наслідків запроваджуваних реформ і нововведень, прогнозування перспектив розвитку освітньої системи;

– відсутність стратегічної програми моніторингових досліджень як на національному, так і на регіональних рівнях, визначення перспективних напрямків теоретичних досліджень у сфері педагогічного оцінювання, аналізу освітньої політики;

– непослідовність у реалізації урядових рішень щодо запровадження моніторингу як інформаційної системи, як основи для вироблення політичних рішень;

– відсутність у високопосадовців цілісного уявлення про перспективні цілі розвитку системи освіти, структуру, завдання національної системи моніторингу якості освіти.

Вирішальну роль у цьому контексті набувають також **економічні фактори**, зокрема **нестабільність економіки**, обмеженість ресурсів для забезпечення системної реалізації усіх завдань і заходів, що передбачені Національною доктриною розвитку освіти зі становлення національної системи моніторингу якості освіти, забезпечення її ресурсами та кадрами, надання можливості для проведення самих моніторингових досліджень.

Не менш важливе значення мають також **соціально-психологічні фактори** впливу, зокрема:

– психологічна неготовність багатьох державних службовців в сфері освіти, урядовців, політиків, педагогів, широких верств населення до використання технологій управління якістю освіти та технологій формування освітньої політики, що засновані на систематичному моніторингу освітньої галузі та аналітико-прогностичних процедурах, коректному використанню отриманої інформації, забезпеченню її максимальної достовірності й надійності;

– низька громадянська позиція, соціальна активність та соціальна свідомість значної кількості громадян у питаннях співучасті в управлінні якістю освіти, оцінюванні соціального ефекту розвитку школи, визначення освітніх проблем та способів їх усунення тощо [4];

– відсутність або недостатня кількість вітчизняних фахівців з аналізу освітньої політики, педагогічних вимірювань, тестологів та інших спеціалістів;

– невміння використовувати інформацію в управлінні освітньою галузю, що призводить до ослаблення управління на всіх рівнях та зниження його ефективності. Так, наприклад, на думку російських дослідників П.К.Одинцова та Е.Н.Каракозової, які здійснили огляд інформаційних мо-

делей управління освітою у США [7], дана ситуація є характерною не лише для США, але й для інших країн, зокрема для України. Вона пояснюється тим, що більшість керівних кадрів освіти на різних рівнях управління не усвідомлюють й не бачать стратегічної ролі інформаційних технологій в удосконаленні та модернізації діяльності як окремих навчальних закладів, так і всієї галузі в цілому;

- відсутність відповідальності виконавців за якість проведення самого моніторингового дослідження, вірогідність висновків та обґрунтованість висловлених рекомендацій.

Наступна група факторів впливу на формування й розгортання зазначених тенденцій становлення системи моніторингу освітньої галузі в Україні стосується *методологічних аспектів*, а саме:

- відсутності фундаментальних і прикладних наукових досліджень щодо методології вимірювання й оцінювання різних складових якості освіти, освітньої політики, ефективності (соціальної, політичної, економічної) політики, окремих реформ, результатів функціонування системи освіти тощо.

І нарешті, *технологічні та технічні фактори* впливу, дія яких проявляється у:

- накопиченні статистичних даних за результатами моніторингових досліджень без їхньої подальшої інтерпретації та формулювання альтернативних варіантів політики як на національному, так і на регіональних рівнях, вироблення конкретних програм (методик) подолання негативних проявів та освітніх проблем;

- відсутності єдиної інформаційної мережі, сумісних електронних баз даних, які забезпечували б можливість швидкої обробки та поширення інформації про результати моніторингових досліджень та функціонування освітньої системи;

– відсутністю стандартизованого надійного валідного інструментарію (стандартизованих тестів, якісних інструментів соціологічного дослідження тощо) та методик для проведення вимірювань різних аспектів якості освіти і характеристик освітнього процесу;

– недостатність та, навіть, відсутність методик і практики визначення й оцінювання величини впливу факторів на систему освіти.

Названі фактори впливу суттєво ускладнюють можливість реалізації основних, на наш погляд, завдань формування й розвитку національної системи моніторингу якості освіти в Україні, а саме:

1. Побудова розгалуженої національної системи моніторингу якості освіти дасть можливість створити систему інформаційного забезпечення, налагодити циркуляцію інформаційних потоків, зробіть систему освіти більш відкритою і прозорою та прогнозованою. У даному контексті це потребує вирішення таких завдань:

– по-перше, постійної оцінки результатів і процесів навчання, якості та ефективності функціонування всієї системи освіти та її окремих компонентів;

– по-друге, здійснення комплексної оцінки стану цієї системи на основі системного аналізу всіх факторів.

Лише такий підхід до аналізу явищ і процесів надасть можливість створити сучасну інформаційну базу, що є необхідною для прийняття певних управлінських рішень та прогнозування подальшого розвитку освітніх систем.

2. Проведення фундаментальних і прикладних наукових розробок та створення технічної основи – єдиної інформаційної мережі, сумісних електронних баз даних тощо. Чималу роль у реалізації зазначених напрямів дій має відіграти педагогічна наука, до компетенції якої належить розроблення теоретико-методологічної бази моніторингу як технології вимірювання й оцінювання якості освіти, формування організаційно-методичних, педагогічних засад проведення моніторингових досліджень, створення на-

дійного валідного інструментарію для вимірювання в освітній галузі, що забезпечать можливість аналітико-прогностичного моделювання.

3. Залучення до проведення моніторингових досліджень та оцінки якості освіти громадських організацій, асоціацій роботодавців і виробників з метою об'єктивізації оцінки якості освітніх послуг, визначення вимог ринку праці, оновлення змісту освіти, запровадження нових форм організації навчання тощо.

4. Формування переліку показників і критеріїв якості освіти для проведення оцінки досягнутого стану освітньої системи та визначення основних проблем.

Варто відзначити, що незважаючи на наявні проблеми становленні національної системи моніторингу якості освіти, певні позитивні зрушення на сьогодні вже є, зокрема:

- поступово формується усвідомлення самого факту необхідності запровадження моніторингу освітньої галузі на національному рівні. Ця думка закріплюється у Національній доктрині розвитку освіти [6], державних цільових програм розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, різноманітних указах Президента України та інших документах центрального рівня;

- з'являються нові спеціальності у вищих навчальних закладах з педагогічного оцінювання, державного управління у сфері освіти. Так, наприклад, при Національній академії державного управління при Президенті України здійснюється навчання слухачів (педагогів, керівників навчальних закладів, методистів, чиновників) на базі бакалаврата зі спеціальності “Державне управління у сфері освіти”, що передбачає надання кваліфікації магістра та вивчення слухачами навчальних курсів з управління якістю освіти, аналізу та формування освітньої політики, організації та проведення моніторингових досліджень, управління змінами, маркетингу в сфері освіти тощо.

Ухвалена III Всеукраїнським з'їздом працівників освіти України Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки визначає чималу роль і важливість становлення національної системи моніторингу якості освіти, забезпечення об'єктивного оцінювання якості освітніх послуг, формування механізмів державно-громадського управління освітою. Повноцінна реалізація визначених у даному документі завдань розвитку освітньої галузі на кожному освітньому рівні неможлива без проведення систематичних моніторингових досліджень, без формування бази даних, оновлення освітньої статистики та подолання негативного впливу всіх тих факторів впливу, при які йшлося вище.

Висуваючи свого часу пропозиції щодо змісту Національної стратегії розвитку освіти в Україні, ми особливо наголошували на тому, що управління освітою може бути ефективним у тому разі, коли система моніторингу й оцінки якості освіти, освітніх проблем буде чутливою до цілей і завдань державної освітньої політики України, коли ухвалені управлінські рішення на всіх рівнях будуть враховувати результати моніторингових вимірювань і спрямовуватися на впровадження їх рекомендацій.

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки перспективними напрямками становлення системи моніторингу й оцінки якості освіти в Україні мають стати:

- розроблення та запровадження Концепції національної системи моніторингу й оцінювання якості освіти;
- запровадження фундаментальних досліджень в галузі методології педагогічних вимірювань, оцінювання результативності освітньої політики;
- розроблення стандартизованих технологій педагогічних вимірювань;
- розроблення моделі проведення моніторингових досліджень для різних рівнів управління (внутрішньошкільного, регіонального, національного);

- здійснення моніторингу якості ресурсного забезпечення, освітніх процесів та результатів;
- забезпечення населення, органів управління, навчальних закладів достовірною й повною інформацією стосовно умов і результативності функціонування освітньої галузі на різних її рівнях;
- забезпечення органів виконавчої влади, суспільства даними про якість національної системи освіти у рамках міжнародних порівняльних досліджень з метою інтеграції національної системи освіти у єдиний освітній простір Європи і світу та забезпечення її конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг в умовах глобалізації;
- участь у міжнародних порівняльних дослідженнях якості освіти (TIMSS, PISA, PIRLS тощо);
- створення розгалуженої мережі регіональних центрів моніторингу якості освіти;
- модернізація та оновлення системи освітньої статистики і вироблення на її основі системи оцінювання освітньої політики та ефективності прийняття управлінських рішень.

Висновки. З оглядом на викладене вище можна констатувати, що національна система моніторингу якості освіти в Україні переживає етап свого інституціонального становлення, правового оформлення. Україна набуває досвіду організації та проведення перших моніторингових досліджень, формує базу даних, що характеризує різні складові якості освіти. Але для того, щоб моніторинг міг виконувати свою основну місію, своє призначення необхідно подолати загрозливі тенденції, усунути негативний вплив великої кількості досить вагомих факторів впливу – політико-управлінських, економічних, соціально-психологічних, методологічних, технологічних і технічних – та вирішити низку завдань, спрямованих на забезпечення послідовності політичного курсу щодо запровадження системи незалежного оцінювання результатів функціонування освітньої сис-

теми, належного ресурсного забезпечення (кадрового, науково-методичного, технічного), формування професійної культури та відповідальності управлінців, виконавців за достовірність інформації, обґрунтованість рекомендації та виваженість ухвалених рішень.

Список використаної літератури

1. Кумбс Филипп Г. Кризис образования в современном мире (системный анализ) / Пер. с англ. С.Л. Володиной и др. / Под ред. Г.Е.Скорова. - М.: Прогресс, 1970. - 261с.

2. Лукіна Т.О. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні / Т.О.Лукіна / Монографія. - К.: Вид-во НАДУ, 2004. - 292 с.

3. Лукіна Т.О. Моніторинг освіти // Енциклопедія освіти. – АПН України; Гол. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юріном Інтер, 2008. – С.519-521.

4. Лукіна Тетяна. Моніторинг розвитку освітньої галузі як інструмент державно-громадського управління загальною середньою освітою // Вісник Української академії державного управління. – 2003. – №2. – С. 153-156.

5. Лукіна Т.О. Якість освіти // Енциклопедія освіти. – АПН України; Гол. ред. В.Г.Кремень. – К.: Юріном Інтер, 2008. – С. 1017 - 1018.

6. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квітня 2002 р., № 347.

7. Одинцов П.К., Каракозова Е.Н. Информационные модели в области управления образованием (исторический очерк): Информационные модели управления образованием в США – Интернет-ресурс http://www.informika.ru/text/magaz/pedagog/pedagog_3/at22.html.

Лукина Татьяна

Становление системы мониторинга образовательной отрасли на Украине: проблемы и перспективы

Аннотация

В статье рассматривается отечественная история формирования и развития национальной системы мониторинга качества образования, основные направления исследований на национальном и региональном уровнях организации системы образования. Раскрыта сущность, основное назначение мониторинга качества образования как информационной базы формирования образовательной политики и управления образованием, охарактеризован принцип комплексности к организации исследований, подано содержание и структура качества образования как объекта измерения и оценивания. Выделена и обоснована основная тенденция развития образовательной отрасли и раскрыты факторы, которые оказывают определяющее влияние на становление системы мониторинга в образовании. Определены задания и перспективные направления развития национальной системы мониторинга качества образования в Украине на ближайшую перспективу.

Ключевые слова: мониторинг качества образования, мониторинг образовательной отрасли, качество образования, виды мониторинга качества образования, объекты мониторинга качества образования, факторы влияния на становление мониторинга качества образования, тенденции развития образования, перспективы развития.

Lukina Tetyana

Formation of a monitoring system the education sphere in Ukraine:

Problems and Prospects

Summary

The article discusses the domestic history of the formation and development of the national system of education quality monitoring, the main directions of research at national and regional levels in the organization of the education system. Disclosed the content, the main purpose of the monitoring of education quality as an information base for educational policy and education management, characterized the principle of complexity to the organization of research, submitted content and structure of the education quality as an object of meas-

urement and evaluation. Selected and justified the main trend of development of the education sphere, disclosed factors that have a decisive influence on the development of a monitoring system in education. Defined tasks and prospects for development of the national system of the education quality monitoring in Ukraine in the near future.

Keywords: monitoring of the education quality, monitoring of the education sphere, the education quality, the types of the education quality monitoring, the facilities of the education quality monitoring, factors of influence on the development of the education quality monitoring, the trend of the education development, development prospects.

Лукіна Т.О. Становлення системи моніторингу освітньої галузі в Україні: проблеми та перспективи / Т.О.Лукіна // Вересень. – 2012. - № 3-4. – С. 13-23.